

МИСЛИ ЗА ГРАЖДАНСКАТА ПОЕЗИЯ

Георги Джагаров

Започвам с последния въпрос, защото смятам, че той е твърде важен. Има ли разлика между интимната и гражданската поезия? Колкото и да ни се иска да не виждаме разлика, тя съществува. Не съм съгласен да се нарича интимна поезия всяко стихотворение, което е пропито с интимност. В „Борба“ и „На прощаване“ Христо Ботев е интимен, но едва ли някой ще се осмели да приобщи тези стихотворения към интимната поезия.

Когато говорим за интимна поезия, подразбираме онази поезия, която се ражда в сферата на личните отношения. Майка и любима, близки и познати, приятели и другари — ето кои предизвикват у нас интимни възмущения. При цялата си значимост, те не засягат други хора, нито обществото. Може би ще бъде по-ясен, ако посоча за пример стихотворението, посветено на А. П. Керн от Пушкин. То е адресирано само до нея и до никого друго. Тука светът е затворен между двама души.

Гражданската поезия е нещо друго. Когато Пушкин е писал „Към клеветниците на Русия“ той не е бил в мислите си само със своята любима, изобщо с тесния кръг от приятели и познати, а със всички люде на Русия, с целия народ, с държавата и с отечеството си.

Ако изследваме дори само тези два факта, струва ми се, че ще стигнем до правилен извод. Формули не са нужни, но все пак ще си позволя да кажа, че разликата между интимната и гражданската поезия е почти такава, каквато е разликата между личното и общественото начало у човека. Като подчертавам това, аз нито противопоставям интимната поезия на гражданската, нито изключвам едната за сметка на другата. Напротив, убеден съм, че и едната, и другата е пълноценна и необходима.

Както е известно, ние имаме прекрасна гражданска поезия. Тя цялата е пропитана от чувство на дълг пред народа, от съзнанието, че поетът трябва да взема участие в събитията, които определят съдбата на България.

Защо Добри Чинтулов написа своите химни? Турското робство продължаваше вече пет века. Можеше ли поетът да бъде безучастен, когато всеки ден от дървника се търкаляха глави на негови братя и кертани с бели българки се точеха към Цариград и Анадола, за да раждат деца на своите поробители? Поетът хвашаше перото, както хайдутите и въстаниците хвашаха оръжието. Той искаше да помогне на общата борба. Онова, което звучеше като лозунг за момента, придоби трайност за вечни времена.

А Христо Ботев, да тревожа ли гения с опити да обяснявам мотивите на поезията му? Особеното у него е това, че той сля думите с делото. Той беше един от ръководителите на национално-демократичната революция и загина като водач на чета в сражение с враговете. От неговия пример се учеха, неговият пример следваха почти всички нови поети на България. Не познавам друга страна, където толкова много поети да са убити, разстреляни, обесени, унищожени заради идеала, в който са вярвали. Къде другаде с имена на поети хрищават планински върхове?

Ботевото начало определи насоката на нашата поезия. У нас е традиция поетът най-напред да участва в борбата на народа за освобождение, а после, ако е живот и здраве, да пише. Затуй ние не можем да се похвалим с поети-професионалисти. До известна степен това е било в ущърб на поезията. Тя е губила от своя обем. Но за сметка на това пък е печелила откъм идеи, непосредственост и сила.

Истинската поезия се ражда от лични преживявания. Колкото и да ме убеждават, че стихотворение може да се напише и по внушение отвън, аз не вярвам в това. Може да се съчини нещо подобно на стихотворение. Такива неща понякога четем по вестници и списания. Има конюнктурчици и занаятчици, които умеят да използват положението. Но погледнат от другата страна, този факт говори, че гражданската поезия е насъщна необходимост за съвременния човек.

Мисълта ми е, че поетът-гражданин, според условията и темперамента си, трябва да преживява онова, за което пише. Той не бива да жали себе си в събитията, както влюбеният не жали себе си в любовта. Никой не се влюбва, за да пише стихове. Така е и с поета-гражданин. Той се намесва в живота, гори и изгаря в него без остатък, защото не може иначе. Към това го тласкат убежденията му, ударите на сърцето му. Всеки поет е способен на саможертва. Но едно е да се жертваш за собствените си страсти, друго — за народа.

Поети-граждани е имало винаги. В далечното минало те са се проявявали епизодично и ограничено. Не е било възможно такова сливане с народа, каквото забелязваме в по-ново време. Заобиколили царския трон или сраснати с имението си, понякога са съчувствували на робите, понякога са просили милост от господарите. Единственият терен, ако не се лъжа, дето гласът на поета-гражданин се е сливал с гласа на народа, е бил патриотизмът. Едва деветнайсетият век изтръгна социални звуци от поезията. Оттогава-насам тя неотклонно върви по този път. Заслугите в това отношение се падат преди всичко на Некрасов, Уитман, Ботев, Юго.

Големият прелом обаче в поезията настъпи с Великата октомврийска революция. От нейния пламък израсна геният на Маяковски. Той развя знамето на гражданската поезия, свързана с борбите на пролетариата и поведе след себе си най-галантливите поети на епохата. Никой като него, откак свят светува, не е оказал такова могъщо и широко влияние върху характера на световната поезия.

Този прелом все още не е завършен. Той преминава през сложни и мъчителни процеси. Понякога старите илюзии тегнат така страшно върху душата, че предизвикват творчески катастрофи. А понякога стават неочаквано бързи и радостни промени, както беше с Людмил Стоянов и Гео Милев. Първата световна война сваля единия от кулата на символизма при обикновената хора, а Септемврийското антифашистко въстание помогна на втория да скъса с безползното експериментаторство и да се превърне в герой.

Опитът на България не е изключение, а обща закономерност. Гражданската поезия все повече се налага. В социалистическите страни тя отдавна е водеща. Ние разбрахме, че бягството от големите теми на деня, които вълнуват милиони хора по земята, е бягство не само от отговорност пред съдбата на света, но и бягство от самата поезия. Без да се отказваме от личните си преживявания, ние предпочитаме да говорим за онова, което преживяваме заедно с народа си. Пеню Пенев възпя социалистическото строителство и днес е любим поет на младежта. Голяма популярност получи поезията на Владимир Башев. „Одата за СССР“ на Орлин Орлинов, която се появи в момента, когато се сипеха най-злостни хули срещу първата страна на социализма, предизвика буен възторг и у нас, и в чужбина.

Разбира се, на поетите-граждани в капиталистическите страни е трудно. Там гражданската поезия е подложена на дискриминация. Буржоазната естетика и критика се мъчи да утвърждава „чистата“ поезия, емоционалните и мисловни предвзетости, фокусничеството, формалистичната игра. Въпреки това поетите, най-добрите и честни поети, намират сили да се опълчат против принизяването на поезията, отричат се от индивидуализма и все по-често говорят за и на онези, които творят историята и които единствени насищат с висок смисъл нейното съществуване.

Така или иначе, ако трябва да изразя накъсо убеждението си, то е в това, че след като премина много етапи и постигна много успехи, днес поезията открива най-същностното си предназначение. Новата епоха ще бъде епоха на гражданската поезия.

Подхвърля се, че някои поети, които пишеха на граждански теми, се провалиха, сега никой не си спомня за тях. Имаме такива случаи, но защо причината за тези провали се търси в гражданската тема? Очевидно се плаща данък на стари предубеждения. Ние не си спомняме и за някои поети, които пишеха интимни стихове. Така че причините за провалите не бива да се търси там, дето не е, а в слабостта на таланта, в липсата на вдъхновение и заинтересованост. Поезия никога не се е раждала от бездарни или равнодушни умове.

От всичко казано досега, се вижда, че аз изтъквам предимствата на гражданската поезия с известно пристрастие. Моля да бъде разбран правилно. Още в началото казах, че не бива да се противопоставя гражданската на интимната поезия, нито да се подменя едната с другата. Съвременният човек е неделим в двете си начала — общественото и личното. Той иска да бъде пълноценен във всяко отношение. Такъв трябва да бъде и поетът. Той прилича на всички, когато обича някоя девойка или когато слуша шума на дъжда, но той прилича на всички и когато страда заради Виетнам или когато се радва на новите успехи на родината. Въпросът е в това, че нашият живот не протича в тесните рамки на личните отношения, а в мащабите на една голяма и велика борба за щастие. Ето къде се крие предимството на поета-гражданин. Като обхваща света, той може да обхване и капката роса, но онзи, който си е свил душата до капчицата роса, никога не може да обхване нищо повече от нея. Преди да го разстрелят, Вапцаров написа две стихотворения: едното — за любимата и другото — за борбата. Мисля, че това е прекрасно. И може би това е най-верният отговор на поставения въпрос.

Накрая, вместо заключително слово, разрешете ми да поднеса благодарност на редакцията на сп. „Вопросы литературы“ за вниманието, което оказа на българските поети. Ние се явихме тука без предварителна подготовка. Всеки изрази онова, което му е отлежало в душата. Някои мисли заслужават специално и сериозно внимание. Те осветиха темата откъм някои неподозирани страни. А най-вече ме радва това, че в навечерието на 25-та годишнина от социалистическата революция в България, нашите поети се оказаха на завидно равнище в своето мислене, в своето чувство за отговорност пред задачите, които партията днес поставя пред художествената литература. Благодаря ви!